

Владимир ЛЕПОСАВИЋ
сарадник на Правном факултету Универзитета Медитеран у
Црној Гори

ПРИЛОГ О РЕГУЛАТИВИ ПРАВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У ОБЛАСТИ АУТОРСКОГ И СРОДНИХ ПРАВА

Резиме

Овај чланак има за тему регулативу права Европске уније у области ауторског и сродних права. У уводу се говори о развоју и основима ауторско-правне заштите. Централно место заузимају најзначајнији извори комуникарних права у поменутој области – директиве; оне су детаљно анализирани, а пошто је даје преглед осталих извора. На крају, крајко је описана проблематика примене права Европске уније у овој области. Значајно је што је у овом раду посвећена пажња актуелном постојећу ситицања чланова Уније и задацима који се у њом смислу имају постојати.

Кључне речи: ауторско и сродна права, хармонизација права, директиве Европске уније.

I Развој и основи ауторско-правне заштите

Ауторско право се посматра као самостална правна дисциплина, међутим неспорно је да се ради о делу права интелектуалне својине које, поред ауторског, у себи садржи и грану права индустријске својине. Термин право интелектуалне својине је општеприхваћен, како у теорији,

тако и у пракси.¹ Интелектуална својина подразумева духовне творевине као резултате интелектуалног рада и стварања. Такве духовне творевине су и ауторско дело и сам проналазак као предмети проучавања двеју поменутих дисциплина и једнако дају свом творцу (аутору односно проналазачу) апсолутна и искључива права са имовинско-правним и лично-правним овлашћењима. Чињеница да се ауторско дело и проналазак разликују по својој природи и начину испољавања вуче собом потребу различитог правног регулисања у смислу пружања правне заштите. Због тога се и повлачи линија дистинкције између ове две подргане права интелектуалне својине.

Као релативно млада грана права, ауторско право² настаје крајем 19. и почетком 20. века иако се „претече“ ауторско-правне заштите срећу и раније. Са *ratio*-ом да пружи имовинско и лично-правну заштиту аутору и његовом делу, ауторско право има пред собом задатак непрестаног усклађивања легитимних а међусобно и често супростављених интереса, са једне стране, творца дела и, са друге стране, свих корисника тог дела. Иако су уметност и књижевности биле неговане у античко доба, ауторскоправна заштита тада није постојала. Аутор је био једино власник предмета, ствари путем које је дело материјализовано. Накнада коју је аутор добијао од владара или наручиоца посла као тзв. *honorarium* може се упоредити са савременим ауторским хонораром. У средњем веку аутори знају за материјалне надокнаде и то, по правилу, добијане за уступање дела издавачу односно штампару. Тадашње привилегије значиле су да издавач, одлуком владара, у одређеном временском периоду има искључиво право штампања и издавања ауторског дела. Дакле, прве видове правне заштите поводом ауторског дела нису имали сами аутори и они су били иницирани економским интересима штампарија и издавача. Временом је код аутора сазрела свест о постојању интелектуалне творевине која је независна од ствари путем које се изражава, па и о потреби пружања посебне правне заштите аутору односно његовом делу. Тако је први пут Закон Ане Стјуарт у Енглеској, 1710. године, признао право на заштиту ауторског дела као искључиво право у одређеном временском периоду с тим да се та правна заштита везивала само за издата ауторска дела, те да је требало испунити одговарајуће формал-

1 Језик и терминологија су свакако ствар конвенције, па је тако пракса дала потврду кроз један од кровних извора права интелектуалне својине – међународни уговор од 1967. године који постулише термин „интелектуална својина“ и којим је основана Светска организација за интелектуалну својину. Иначе, за један од првих случајева употребе термина „*intellectual property*“ сматра се пресуда суда савезне државе САД-а, Масачусетс од 1845. године.

2 У англосаксонском праву ова грана носи назив „*Copyright*“ где овај термин има шире значење од дословног и обухвата, не само право на умножавање, већ укупност права признатих аутору књижевног односно уметничког дела.

ности за настанак те заштите. У пракси се овакво законско решење сводило на то да је заправо још увек издавач био тај који се штитио ауторским правом. Касније, у Француској су донети декрети (1777, 1791, 1793) који су поменути правну заштиту даље осавременили. Ауторско дело ће бити проглашено за најсветији облик својине, да би 1957. године био донет свеобухватан Закон о ауторским правима. Значајан је, због утицаја који је имао на друга законодавства, Закон о ауторском праву и сродним правима СР Немачке од 1965. године, те закони Француске и САД-а који су донети деценију касније.

На међународном плану, пракса стварања писаних правних правила у области ауторског и сродних права јако је богата. Главни разлог томе је сама природа функције ауторског дела као својеврсног симбола комуникације; то једнако важи за књижевно као и за уметничко дело. Тако је у овој области више него другде до изражаја дошао недостатак тзв. националног правног партикуларизма. Заштита која је ауторима пружана националним законима постајала је недовољно ефикасна у толико што је временом снажио међукултурални дијалог светске заједнице а технике и средства савременог комуницирања постајала бројнија и напреднија. У Берну је 1886. године усвојена Конвенција за заштиту књижевних и уметничких дела, која је имала неколико својих ревизија у годинама после. Универзална конвенција о ауторском праву донета је у Женеви 1952. године, а 1967. године Конвенција о Светској организацији за интелектуалну својину. Ова организација ће донети 1996. године такође веома значајан Уговор о ауторском праву. Бројне су конвенције и у области сродних права, а за простор европских земаља посебну важност има и право Европске уније о којем ће у наставку бити детаљније излагано.

Ауторско право у објективном смислу регулише питања појма ауторског дела, садржине субјективног права аутора, овлашћења других лица поводом ауторског дела, трајања и преноса ауторских права, те њихову правну заштиту.³ У контексту поменутих правних категорија може се говорити о институтима и општим местима у ауторском праву, поготово у оквиру европско-континенталног правног система.

Наиме, дело које ужива ауторско-правну заштиту мора бити оригинална⁴ духовна творевина која је при том изражена у фор

3 Весна Бесаровић, *Интелектуална својина – индустријска својина и ауторско право*, 4. издање, Београд, 2005, стр. 22.

4 Оригиналноост се схвата као потреба разликовања од већ постојећих ауторских дела а на начин да захтевану оригиналноост ауторског дела разликујемо од новости дела. Оригиналноост се има ценити на основу субјективних критеријума, осећаја који дело ствара код „своје публике“, и тај се моменат утврђује у сваком случају конкретно у смислу обориве претпоставке да таква оригиналноост постоји. С друге стране, иако оригиналноост представља уметничку категорију, она на овом месту не

ми⁵ доступној стандардном људском чулу односно перцепцији. По правилу, ауторско дело (тима и ауторско-правна заштита) настаје моментом када је оно материјализовано, што треба разликовати од његове довршености или објављености. Нека права познају и додатне услове попут објављивања ауторског дела и других формалности. Изведено ауторско дело подразумева двоструку повезаност са изворним ауторски делом и то на начин што се у погледу своје садржине поклапају и што је за настанак изведеног дела неопходно постојање пристанка аутора изворног дела. Уз то, разуме се, захтева се оригиналност изведеног ауторског дела јер би у супротном била реч о плагијату.

На највишем нивоу апстраховања систематике ауторских дела, може се рећи да се сва она деле на књижевна и уметничка ауторска дела. Међутим, уобичајено је разликовање на писана и говорна дела, позоришна, музичка и филмска дела, те дела ликовне, примењене уметности, архитектуре и друга.⁶

Духовни творац дела је аутор и он то постаје у моменту стварања ауторског дела. Услови за правни статус аутора заправо се тичу ауторског дела и чињенице да постоји веза стварања између дела које ужива ауторску заштиту и физичког лица као његовог творца.⁷ Ауторскоправна заштита не изостаје ни у случају када је аутор непознат,⁸ док код ситуације када се у улози аутора појављује више лица треба разликовати спојено ауторско дело⁹ од појма коауторства. Поред аутора, и друга лица могу бити носиоци ауторских права.

значи императив уметничке вредности дела. Такав услов водио би, најкраће речено, хаосу и могућој арбитрарности.

- 5 Овај услов јасно говори о нужности да ауторско дело буде материјализовано што значи да је сама идеја слободна и изван правног регулационог оквира.
- 6 Тако и домаћи Закон о ауторским и сродним правима који користи метод набрајања нарочитих примера не затварајући тако круг могућих ауторских дела која уживају законску заштиту. Видети: Закон о ауторским и сродним правима (*Службени гласник РС*, бр. 104/2009), чл. 2.
- 7 Не захтева се поседовање пословне способности од стране лица које се појављује као аутор. Ауторскоправну заштиту ужива и малолетно или душевно оболело лице. Занимљиво је поменути да се стварање ауторског дела појављује као радња, скуп правно релевантних чињеница, тј. правно релевантна воља те се може закључити да се у погледу стварања ауторског дела и ступања у стаус лица које ужива ауторскоправну заштиту истом „признаје“ имање ове правно релевантне воље, иако је иначе малолетно или душевно оболело лице нема; „прећутни изузетак“ од општих правила о пословној способности физичких лица, иако би се могло заступати и другачије тумачење, сведочи о специфично алтруистичкој димензији ауторског права.
- 8 Завод за интелектуалну својину Републике Србије, Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела, Београд, доступно на адреси: http://www.zis.gov.rs/sr/pdf_ap/bern.pdf, 5.4.2011.
- 9 Као посебна врста спојеног ауторског дела се јавља и колективно ауторско дело које се израђује по наредби.

Остављајући на овом месту по страни расправе о правној природи ауторског субјективног права, ауторско-правна заштита подразумева имање лично-правних¹⁰ и имовинско-правних овлашћења¹¹ поводом ауторског дела. Прва су непреносива, док су друга преносива овлашћења и једнако служе да заштита аутора, а кроз његово дело, буде потпуна. Тако, лично-правна овлашћења трају неограничено, а имовинскоправна док је аутор жив и 50 односно 70 година после његове смрти. *Ratio* оваквог решења лежи у потреби да се заштите и помире интереси аутора дела и заједнице којој је то дело као својеврстан симбол комуникације по природи ствари намењено. Гро правила која се везују за преношење ауторских права тиче се института ауторског уговора којим се ауторска права могу уступити или пренети. Са тим повезана јесу правила о ауторизацији, различитим врстама ауторског уговора и правила о накнади односно ауторском хонорару.

С обзиром да се неке врсте ауторских дела употребљавају на специфичан начин, а што се огледа превасходно у чињеници да се ради о посебној групи корисника ауторских дела, то се говори о постојању сродних ауторских права.¹² Тако разликујемо право интерпретатора,¹³ право произвођача фонограма и видеограма, право произвођача емисије, право произвођача базе података и право првог издавача слободног дела.

Заштита ауторског и сродних права постоји као грађанско-правна и казнено-правна заштита. У првом случају централно место има обавеза накнаде штете лицу које је претрпело повреду имовинског или моралног права. Казнено-правна заштита подразумева да се одређене друштвено опасне радње, а које имају за последицу и повреду права аутора или носиоца ауторског права, инкриминишу као привредни престоупи, прекршаји односно кривична дела.

10 Право патернитета, право назначења имена, право објављивања дела, право заштите интегритета дела и супростављања његовом недостојном искоришћавању.

11 (а) Право да се дело бележи и умножава, ставља у промет, даје и закуп и на послугу, изводи, представља, емитује, те (б) право аутора на посебну накнаду и (в) скуп права која аутор има према власнику дела.

12 В. Бесаровић, *нав. дело*, стр. 332.

13 Положај интерпретатора је својствен по томе што се једино интерпретатор јавља као духовни творац, уз опаску да интерпретација није ауторско дело него, као и друга сродна права, подразумева претходно постојање ауторског дела. Но, како интерпретатор ствара саму интерпретацију, то он у оквиру свог права има, поред имовинскоправних, и личноправна овлашћења.

II Хармонизација ауторског и сродних права у оквиру Европске уније

Интензитет и значај процеса хармонизације националних правних прописа у области ауторског и сродних права који се одвија на простору држава Европске уније одређен је двема генералним детерминантама. Прво, Европска унија као међународна организација *sui generis* има за један од основних циљева постојање јединственог тржишта и економско-монетарне уније на простору европских држава што се огледа, најкраће, у нужности постојања слободе кретања лица, роба, услуга и капитала и усаглашених, недискриминаторских царинских политика држава чланица. Уз то, право интелектуалне својине представља данас замајац привредног развоја,¹⁴ како развијених тако и земаља у развоју где ове друге ризикују да изостајањем снажења ове гране права успоре трансфер технологије и знања што се одражава на смањење конкурентности домаћих производа и услуга, уз дестимулисање иновативности.¹⁵ Да су тзв. креативне гране привреде (издаваштво, музика, филм, примењена уметност, рачунарски програми и др.) све више узрочник економског развоја, сведоче и подаци да су, на пример, у САД-у нематеријална добра 2000. године представљала 70% корпоративних добара. Исте године, ове гране привреде допринеле су економији Европске уније чинећи 5,3% бруто националног дохотка Уније уз запошљавање више од 5 милиона људи. Сама ауторска и сродна права су и иначе по својој природи дијалектички супростављена начелу територијалности у примени правних прописа што посебно добија на интензитету у условима глобалног информатичког друштва. Културна индустрија¹⁶ европског простора

14 Позната је изјава власника чувеног ланца ресторана „*McDonald's*“ који је рекао да, ако би морао да бира, да би пре пристао да остане без целокупног иметка него без свог препознатљивог жига, јер би у првом случају могао изгубити и сам иметак, а у другом и само са препознатљивим знаком постићи успех поново.

15 Када је у питању однос мање развијених земаља према тренду квалитативног и квантитативног ширења опсега правне заштите интелектуалне својине, треба рећи да теорија, бележећи стање у пракси, указује на чињеницу да поменути земљама пре одговара нижи степен заштите. Зато се предлаже да се трошковна разлика између различитих нивоа заштите нивелише на начин што ће мање развијене земље, уместо прибегавања нерегулисању делова интелектуалне својине, изградити заштитни систем при трансферу интелектуалне својине и потребну правну заштиту интелектуалне својине користити као улог у преговорима са развијеним земљама, а за добијање повластица у трговини. Тако и: Весна Бесаровић, „Интелектуална својина у мултилатералним преговорима и интереси Југославије“, *Зборник радова „Мултилатерални преговорски преговори“*, Београд, 1989, стр. 115.

16 Генерални директор Светске организације за интелектуалну својину, Камил Идрис, у свом практичном водичу за интелектуалну својину, термином „културне

подразумева да стваралачке активности језика, који може бити записан, инкорпорисан у музику, прилагођен за аудио-визуелне продукције или повезан са рачунарима, које су у највећем комерцијално организоване, буду заштићене делом права Европске уније који има супранационални карактер.

У области ауторских и сродних права, делатност Европске уније и њених органа усмерена је на хармонизацију националних прописа. Европска комисија је пре више од деценије истакла да су разлике у националним правима, када је реч о ауторском и сродним правима, и њихов негативан утицај на процес стварања јединственог тржишта разлог доношења одговарјућих директива чијем садржају државе чланице имају прилагодити своје националне прописе.¹⁷ За државе које нису чланице Уније, а у постпупку су придруживања, поменуте обавезе део су тзв. *acquis communautaire*-а. Наиме, једна од четири групе Копенхашких критеријума (1993) тиче се способности прихватања правних тековина ЕУ и преузимања обавеза које произлазе из чланства. Приступни преговори подразумевају више од 30 преговарачких поглавља на које је *acquis* подељен, где је 7. поглавље резервисано за право интелектуалне својине. Споразумом о стабилизацији и придруживању који је 2008. године Република Србија склопила са Европском унијом преузете су обавезе и у области права интелектуалне својине које, између осталог, предвиђају гарантовање третмана најповлашћеније нације и обезбеђивање нивоа заштите интелектуалне својине сличног оном који постоји у Унији укључујући делотворне механизме за спровођење односних права, и то у року од 5 година од ступања на снагу Споразума.¹⁸

индустрије“ колоритно повезује појам ауторства као духовно-културног стваралаштва са моментом комерцијалности и производње који због тога једнако подлеже законитостима економије те нужно бива и правно регулисан. Видети: Камил Идрис, *Интелектуална својина – моћно средство економској расіа*, Завод за интелектуалну својину Србије и Црне Горе, Београд, 2003, стр. 158.

17 В. Бесаровић, *нав. дело*, стр. 53 и 370.

18 Чл. 75 Споразума о стабилизацији и придруживању између европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране. Извор: Влада Републике Србије, Споразум о стабилизацији и придруживању, Београд, доступно на адреси: http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=119789, 8.4.2011, стр. 42.

1. Директива о координацији одређених правила ауторског и сродних права која се односе на сателитско емитовање и кабловску ретрансмисију¹⁹

Када је реч о емитовању, разликујемо: жично емитовање (кабловска дифузија), бежично емитовање (радио-дифузија) и сателитско емитовање као посебан вид безжичног емитовања. Поменуте радње су, изузев под одређеним условима, предмет посебних ауторских овлашћења.

Даље, сама радња емитовања, у смислу ауторско-правне заштите, постоји једино онда када сигнал који је одаслан и стиже до корисника одн. њихових пријемника; но, овакво тумачење трпи изузетак и то управо када је реч о сателитском емитовању, што је на овом месту посебно важно нагласити. Уосталом, и сама Директива (93/83/ЕЕС) у првом поглављу, одређујући значење појединих појмова, дефинише сателитско емитовање као одашиљање сигнала у непрекинутом комуникационом низу ка сателиту и назад на земљу.²⁰

Иако сателитски сигнал пролази кроз просторе различитих земаља, за питање добијања дозволе као и за сва друга правна питања релевантно је право државе из које се сигнал одашиље ка сателиту.

Државе чланице се обавезују да гарантују аутору искључиво право ауторизације када је у питању емитовање тј. изношење у јавност његовог ауторског дела. При том, таква ауторизација могућа је само путем (ауторског) уговора. Када је у питању колективни уговор између удружења за оставривање права и организације која емитује, он може бити проширен на носиоце права исте категорије дела под условом да се емитовање путем сателита одвија истовремено са земаљским емитовањем од стране истог емитера. Наравно, носилац права може у било ком тренутку поништити дејство проширења колективног уговора на своја дела. Поменуто правило о колективном остваривању права не примењује се на кинематографска дела и дела настала у поступку који је овоме сличан.

19 European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 93/83/EEC of 27 September 1993 on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission, Brussels, доступно на адреси: http://eur-lex.europa.eu/Result.do?code=31993L0083&Submit=Szuka&RechType=RECH_celex, 10.4.2011., стр. 1.

20 Директива, дакле, закључује дефиницију сателитског емитовања потребом да сигнал стигне „назад на земљу“. Међутим, у теорији се јасно изводи закључак о ирелевантности тога да ли корисници на земљи могу да приме сателитски сигнал путем својих пријемника. Тако и: Слободан Марковић, *Ауторско право и сродна права*, Београд, 1999, стр. 207.

Посебно је наглашено да су права интерпретатора, произвођача фонограма и организације за радио-дифузију заштићена у смислу могућности примене Директиве о праву давања у закуп и праву давања на послуку као и одређеним правима, сродним ауторском праву на пољу интелектуалне својине (2006/115/ЕС).

За радио-дифузне организације из земаља које нису чланице Европске уније важи правило да оне морају имати лиценцу у свакој држави чланици где емитују сигнал.

За титуларе права сродних ауторском праву, државе чланице могу установити и већи степен заштите од оног који предвиђа ова Директива (93/83/ЕЕС) уз обавезаност чланом 1 у коме су дата значења одређених појмова.

У случају кабловског реемитовања, неопходно је прибавити посебне дозволе од носилаца права што потврђује на почетку наведено да се исто ауторско дело не може на основу једне дозволе емитовати и путем сателита и кабловским реемитовањем.

Државе чланице дужне су да омогуће остваривање права носилаца ауторских и сродних права, било индивидуално, било путем посебних удружења за колективно остваривање права. За остваривање тих права, носиоци морају имати остављен рок од најмање 3 године од дана кабловског реемитовања дела.

2. Директива о правној заштити база података²¹

Право произвођача базе података је право сродно ауторском праву. База података представља својеврсну збирку података одређене врсте која се бележи на електронском уређају који је корисницима доступан путем рачунара. Подаци који се налазе у бази могу бити најразличитије садржине где сами ти подаци нису предмет ауторско-правне заштите *in concreto*. Електронски уређај на којем је база података забележена такође није предмет ауторско-правне заштите, већ је то сама база података као творевина прикупљања одговарајућих података односно информација и њиховог систематичног и ефикасног представљања. Творац базе података је физичко или правно лице које поседује искључива имовинска права ограниченог времена трајања.

Директива (96/9/ЕС) одређује базу података као збирку самосталних дела, података или других материјала уређених на организован или методичан начин и појединачно доступних електронским или другим

21 European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 96/9/EC of 11 March 1996 on the legal protection of databases, Brussels, доступно на адреси: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996L0009:EN:HTML>, 10.4.2011, стр. 1.

средствима, а при том повлачи јасну границу између базе података и рачунарског програма коришћеног при њеној производњи или изради. Међутим, Директива о правној заштити база података прави и друге значајне дистинкције, уводећи, чак, посебне категорије права у погледу базе података.

Наиме, разликују се три могуће врсте ауторских права у погледу једне базе података. Пре свега, могуће је да садржина саме базе представља ауторско дело *per se*, у ком случају, независно од права на бази података, постоји самостално ауторско право на тој и таквој садржини. Тако Директива, у члану 3 под ставом 2, наглашава да ауторско-правна заштита база података, која је њоме предвиђена, не утиче ни на која права која постоје на самој садржини тих база података.

Даље, оно што је примарно предмет заштите по овој Директиви, јесте структура односно форма²² базе података, и да би се радило о ауторско-правној заштити те форме, она мора бити оригинална тако да одабир или распоред података буду плод креације аутора базе података. У улози аутора јавља се једно или више физичких лица, а Директива допушта државама чланицама да, у складу са њиховим законодавствима, аутор евентуално буде и правно лице. Он свакако има искључиво право да сам врши или (не) одобри другом лицу вршење радњи као што су: умножавање, превод, прилагођавање и сваки облик дистрибуције.

Но, правило је и да аутор базе података првом продајом примерка те базе исцрпљује своје право надзора над препродајом тог примерка унутар Уније. Ово правило није искључиво и зависи од евентуалног постојања права произвођача базе података који може да не дозволи да дође до примене правила исцрпљивања.

Овај, трећи вид ауторских права може имати произвођач базе података. Тај вид права назива се још и „право *sui generis*“. Оно постоји ако се из базе података види да је квалитативно и/ли квантитативно знатно уложено или у добијање, или у проверу или у приказивање њеног садржаја.²³ У том случају, произвођач базе података има право да спречи пренос целине или битног дела садржаја базе података на други медиј као и било који облик стављања на располагање јавности. *Ratio* овакве одребе намера да се заштити улагање у стварање базе података. Тако се спречава могућност да се од једне уредно плаћене базе података друге даље праве без накнаде.²⁴ Право *sui generis* може постојати само

22 В. Бесаровић, *нав. дело*, стр. 377.

23 Чл. 7 Директиве о правној заштити базе података, Извор: European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 96/9/EC of 11 March 1996 on the legal protection of databases, Brussels, доступно на адреси: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996L0009:EN:HTML>, 10.4.2011, стр. 1.

24 В. Бесаровић, *нав. дело*, стр. 377.

на делу базе података, на који се онда једино и односе поменуто правила правне заштите. Исто тако, произвођач базе података не може спречити законитог корисника те базе да преноси или ставља на располагање јавности оне делове базе података који су квалитативно и/ли квантитативно небитни делови њеног садржаја.

Аутор базе података и произвођач базе података, како је то по слову Директиве, могу бити једно исто лице; у супротном, својство титулара носиоца ауторских права је подељено између ових лица и свако од њих врши сопствена овлашћења уз горе поменуто постојање међусобних ограничења.

Директива оставља државама чланицама могућност да у одређеним случајевима²⁵ предвиде постојање изузетака од ауторских права аутора базе података и права произвођача базе података. За првог ауторска права трају док је жив и 70 година после његове смрти, а за другог 15 година од престанка производње базе података.

На крају, разлика између три вида ауторских права које Директива постулира у вези за базом података може се илустровати терминима који се користе приликом дефинисања тих права. Када говори о ауторско-правној заштити у вези са подацима саме базе података, Директива користи термин „*content*“ (садржај); ауторска права аутора базе података везују се за израз „*expression*“ (израз, изражај), а за разумевање права *sui generis* служи појам „*substantial investment*“ (кључно улагање).

3. Директива о хармонизацији одређених аспеката ауторског права и сродних права у информатичком друштву²⁶

Кључни разлози доношења ове Директиве 2001. године везани су за разумевање да се усклађивањем законодавстава држава чланица у погледу ауторског и сродних права, доприноси постизању циља Уније да унутрашње тржиште буде организовано тако да не долази до нарушавања „тржишног такмичења“. Интелектуално власништво је препознато као саставни део власништва и управо усклађивање права у сфери власништва помаже спровођењу четири слободе²⁷ унутрашњег

25 То су случајеви: (а) репродукције неелектронске базе података за приватну употребу, (б) потребе научног и наставног истраживања и (в) употребе за сврху јавне сигурности или управног односно судског поступка.

26 European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 2001/29/EC of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, Brussels, доступно на адреси: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EN:HTML>, 10.4.2011, стр. 1.

27 Слобода кретања (а) лица, односно слобода протока (б) роба, (в) услуга и (г) капитала.

тржишта. Тако хармонизован правни оквир ауторског и сродних права чини да повећана правна сигурност и већи степен правне заштите подстакну важно улагање у креативност и иновативност – што последично доводи до раста конкурентности европске иднустрије у области информационе технологије и у целом низу индустријских и културних сектора.²⁸ С обзиром да је Европска комисија идентификовала да је технолошки развој повећао могућности за стварање, производњу и искоришћавање интелектуалних добара, то се ради о технолошком изазову за државе чланице да приступе легислативном раду у овој области, па је неопходно исти спровести на нивоу Европске уније како би се избегло да ограничења четири познате слободе кретања поново доведу до расцепа унутрашњег тржишта Уније.

Наводи се да ова Директива служи и за спровођење извесних обавеза из WIPO²⁹ Уговора о ауторском праву и WIPO Уговора о интерпретацијама и фонограмима (1996.), који значајно осавременују заштиту ауторског и сродних права.

Централно место заузимају налози државама чланицама да обезбеде ауторима односно корисницима ауторских права искључива права коришћења ауторског дела и права сродних ауторском праву, у смислу права на умножавање,³⁰ права на јавно саопштавање и стављање јавности на увид, те право на дистрибуцију.

Носиоци ауторских и сродних права имају искључиво право (не) давања пристанка трећим лицима за коришћење заштићених права.

За горе наведена искључива права, Директива предвиђа случајеве када државе чланице могу предвидети изузетак од њихове примене. Ради се о копијама на папиру или сличном материјалу а које су направљене употребом неке од фотографских техника као и о копијама на било ком материјалу направљеним за приватну употребу и са сврхом која никако није комерцијална – у сваком од два случаја, под условом да је носилац права добио праведну накнаду. Такође, реч је и о случајевима за дела настала умножавањем од стране јавних књижара, образовних установа, музеја и архива са сврхом која није превасходно комерцијална; затим, за споредне снимке које произведу радио-дифузне организације сопственом опремом и за сопствене емисије, те за копије емисија некомерцијалних установа попут болница и затвора уз обавезу

28 European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 2001/29/EC, стр. 1.

29 WIPO је званична скраћеница за Светску организацију за интелектуалну својину (*World Intellectual Property Office*).

30 Изузетак су случајеви привремених поступака умножавања који саставни део технолошког поступка ради преноса у мрежи путем посредника између трећих страна или ради законске употребе. Тако добијена дела и предмети, ако немају независан економски значај, изузимају се од правила о искључивом праву на умножавање.

да носилац права добије праведну накнаду. На крају, изузеци могу бити и ситуације када је употреба искључиво намењена подучавању или научном истраживању, када је употреба у корист лица са инвалидитетом, или у сврху јавне сигурности и потребе управно-судских поступака, те кад се ради о употреби код оглашавања јавне изложбе или продаје уметничких дела, односно употреби у политичким говорима, јавним предавањима или током верских и службених слава која организује јавна власт. Такође, изузетак може бити и ситуација умножавања у штампи или кроз саопштење за јавност а везано за текуће државне, политичке, верске и сличне теме односно када је информисање оправдано. Услов за постојање овог изузетка јесте да се наведу, уколико је то могуће, извор и ауторско име.

Све наведено је могуће уколико није у супротности са уобичајеним начином искоришћавања односног дела и уколико се неразумно не задире у сверу законитих интереса носиоца права.

Директива налаже државама чланицама увођење ефикасних мера заштите против увоза и располагања технологије која је подобна за повреду права интелектуалне својине, као и обавезу увођења адекватних санкција за оне који повређују ова права.

4. Директива о праву препродаје у корист аутора изворног уметничког дела³¹

Право препродаје које регулише ова Директива срећемо у теорији и законодавству европских земаља под називом право слеђења³² које се сврстава у групу имовинско-правних овлашћења аутора која он има

31 European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 2001/84/EC of 27 September 2001 on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, Brussels, доступно на адреси: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0084:EN:HTML>, 10.4.2011, стр. 1.

32 Директива се определила да уместо синтагме „право слеђења“ употреби конструкцију „право препродаје у корист аутора“ што не ствара забуну јер се ради о лапидарном објашњењу значења појма „слеђење“ у контексту овог права. Оно што у називу Директиве (2001/84/EC) може бити спорно, а што прихвата и домаћа теорија и номотехника, јесте конструкција „аутор оригиналног уметничког дела“ („*author of an original work of art*“) односно „аутор оригиналног примерка дела“. Међутим, како појашњава проф. Марковић, *argumentum a contrario* се не може закључити о постојању уметничког дела које није оригинално – јер се мисли на примерке (копије) дела који нису оригинални. Дакле, реч „оригиналност“ се овде не употребљава у значењу које она има као услов за ауторско-правну заштиту. У хрватском Закону о ауторском праву и сродним правима је у употреби синтагма „изворник дела“ чиме се повлачи линија разграничења између радњи продаје телесног примерка дела и умножавања дела(...), што је оправдано, али се у том случају појављује опасност, да због употребе термина „изворни“, остане замагљена појмовна разлика између копираног, умноженог примерка дела и изведеног дела.

према власнику дела. Право слеђења се не односи на ауторска дела (као нематеријална добра), него на физичке примерке дела; при том, не на све примерке дела, већ само на оне које је аутор „својеручно“ направио.

Право слеђења је право аутора да захтева обавештење од власника оригиналног примерка дела о имену и другим подацима везаним за лице које је нови власник дела и/ли овлашћење да потражује одређени износ од продајне цене коју је остварио власник дела од трећег лица. Упоредно-правни преглед нам говори да ово право није једнообразно регулисано; разлике постоје у погледу врсте ауторског дела на које се ово право односи и у погледу висине накнаде коју аутор има право да, у случају препродаје, потражује од власника дела.³³

Директива, прво, оставља државама чланицама могућност да право слеђења не важи у случајевима када је (а) дело препродато пре истека 3 године од када је дело прибављено од аутора и (б) када постигнута препродајна цена није већа од 10.000 евра.

Ово право постоји када је реч о графичком уметничком делу или уметничком делу од пластике, што могу бити: слике, колажи, сртежи, бакрорези, литографије, скулптуре, керамичка и дела од стакла и фотографије. Исто важи и за копије уметничких дела које је у ограниченим количинама направио сам уметник или друго лице уз његово одобрење.

Аутор односно његови правни следбеници имају право на накнаду у износу од 4% од препродајне цене. Овај износ опада у случајевима кад препродајна цена износи више од 50.000 евра, и то до крајњих 2,5% у односу на цену већу од 500.000 евра. Свакако, укупан износ ауторске накнаде не може бити већи од 12.500 евра.

Право слеђења је неутуђиво и, под условом реципроцитета, њега могу остваривати и држављани трећих земаља.

5. Директива за хармонизацију трајања ауторског и одређених сродних права³⁴

Ауторска права немају неограничено трајање и разлог за ограничења налазимо у природи самих предмета ауторских права који

33 Бернска конвенција за заштиту књижевних и уметничких дела, као и Закон о ауторским и сродним правима Републике Србије, право слеђења везује за оригинална уметничка дела или рукописе. Висина накнаде на коју аутор има право од власника дела одређује се по правилу у одговарајућем проценту од продајне цене дела.

34 European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights, Brussels, доступно на адреси: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0116:en:HTML>, 10.4.2011, стр. 1.

настају готово увек са циљем да буду као порука и својеврстан начин комуникације саопштени, одаслати. Чак и да таква намера код неког аутора изостане, оно што је несумњиво јесте потреба и интерес публике да јој ауторско дело буде доступно. У условима информатичког друштва и комерцијализације уметности и стваралаштва, расте интезитет непомирености интереса аутора и друштва у погледу коришћења ауторских дела. Да би се успоставила равнотежа и праведно задовољење тих интереса који су, иако опречни, чини се једнако легитимни, приступа се одређивању рокова у којима аутори имају искључиво право коришћења својих права.³⁵ По истеку тих рокова, њихова дела постају слободна и као таква доступна друштву без обавезе тражења дозволе од аутора и плаћања накнаде.

Правила Европске уније постулирају да ауторска права трају за живота аутора и 70 година после његове смрти без обзира на то када је дело законито постало доступно јавности.³⁶

По истом принципу, за дела за која се рок заштите не рачуна од момента смрти аутора, а ако ова нису постала законито доступна јавности у року од 70 година од њиховог настанка, заштита потом престаје. За случај када је реч о ауторском делу непознатог аутора или делу са псеудонимом, по природи ствари, рок заштите траје 70 година од објављивања дела. Уколико у овом периоду аутор открије свој идентитет или псеудоним не оставаља сумњу у погледу његовог идентитета, рок трајања ауторско-правне заштите се рачуна као у првонаведном случају – за живота аутора и 70 година после његове смрти без обзира када је дело објављено.³⁷

Када је реч о колективном ауторском делу, рок од 70 година се рачуна од смрти последњег од преживелих аутора. За дела која се публикују у томовима, деловима или епизодама, а за која рок заштите тече од момента објављивања, важи правило да се рок заштите рачуна за сваки део одвојено.

У случају кинематографских дела, Директива прописује да се главни редитељ сматра аутором или једним од аутора остављајући при

35 Ауторско субјективно право садржи у себи имовинско-правна и лично-правна овлашћења аутора. У европско-континенталном праву временски су ограничена само имовинско-правна овлашћења док ова друга трају неограничено. У англо-саксонском праву је другачије, правила о временској ограничености важе за обе групе ауторских овлашћења једнако.

36 На овај начин је измењено правило Директиве од 1993. године и прихваћен став науке да се постојање ауторског дела односно ауторско-правне заштите не захтева да дело буде и објављено. У англо-саксонском праву необјављена дела уживају знатно нижи степен заштите, што је, кад је у питању САД, новим Законом о ауторском праву измењено.

37 Реч је о експлицитним одредбама по којима се изузетак уско тумачи и потврђује правило.

том на слободу државама чланицама да одреде круг осталих коаутора конематографског дела. Мандат заштите за ова дела истиче протеком рока од 70 година од смрти последњег од коаутора (то може бити главни редитељ, сценариста, аутор дијалога и композитор музике за то дело).

Трајање сродних права³⁸ одређено је општим правилом о року заштите од 50 година од дана производње односно извођења. Ако је у том року дошло до законитог објављивања или је дело законито учињено доступним јавности, рок се рачуна од првог, ранијег од два момента. Треба нагласити да Директива, у погледу правила о трајању заштите, третира фотографско дело као ауторско, захтевајући при том само да то дело буде оригинално – у смислу да је плод лично ауторове интелектуалне креације.

Ако је било које лице, по истеку ауторско-правне заштите објавило дотад необјављено дело, заштита његовог права траје 25 година од објављивања. Заштита за издаваче критичких и научних публикација траје 30 година од објављивања.

Када је дело направљено од аутора који није држављанин и у земљи која није чланица Уније, а односна заштита је гарантована од стране државе-чланице, важи рок заштите гарантован правом државе не-чланице Уније, али он не може бити дужи од општег рока гарантованог овом Директивом.

Правило је да се сви наведени рокови рачунају од 1. јануара године која следи годину у којој се десио догађај релевантан за рачунање рока.

Директива не регулише питања морално-правних овлашћења аутора, па свака од држава-чланица својевољно уређује иста.

6. Директива о праву давања у закуп и праву давања на послугу као и одређеним правима сродним ауторском праву³⁹

Пошто је Европски суд правде морао у пракси решавити дилеме око права изнајмљивања које има аутор⁴⁰ и његовог ексклузивног

38 Право интерпетатора, произвођача фонограма, прозвођача видеограма, и право радио-дифузне организације.

39 European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 2006/115/EC of 12 December 2006 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property, Brussels, доступно на адреси: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0115:EN:HTML>, 11.4.2011, стр. 1.

40 Случај „Warner Brothers“ где је Суд заузео становиште да је право изнајмљивања део ауторског права у светлу чињенице да већина држава-чланица није предвиђала ово право. Иначе, Суду је било постављено питање да ли је национално право, које је предвиђа искључиво право изнајмљивања у складу чланом 30. Римског уго-

карактера, то се појавила потреба регулисања тог питања на начин да се у државама-чланицама избегну даље разлике. Уз то, развој нових технологија искоришћавања примерка ауторског дела (фотокопир-апарата, видео рекордера, касетофона, те рачунарских програма за умножавањем др.) угрозио је интересе аутора који без овог права нису могли забранити комерцијално искоришћавање свог дела од стране трећих лица. Зато ова Директива представља снажан импулс јачању заштите ауторских и сродних права.

Државе имају обавезу да установе искључиво право аутора да одобри или забрани изнајмљивање или позајмљивање оригинала и копија ауторског дела. То право припада аутору, извођачу и произвођачу фонограма и видеограма,⁴¹ и оно се не исцрпљује продајом или другом врстом дистрибуције изворног дела или копије. Опет, ово право може се пренети или бити предмет „уговорних дозвола“.

Директива дефинише давање у закуп као „изнајмљивање“ које подразумева стављање на располагање примерка ауторског дела за коришћење, а на ограничено време и уз непосредну или посредну корист за закуподавца. Давање на послугу је одређено као „посуђивање“ или ствљање на располагање за коришћење примерка ауторског дела за коришћење, на ограничено време, али без користи за зајмодавца.

Носилац права на изнајмљивање има право на правичну накнаду у случају да своје право пренесе произвођачу фонограма или филмском продуценту. Код давања на послугу тј. посуђивања, Директива оставља државама могућност да саме одлуче да ли ће право давања на послугу бити искључиво право аутора. Ако се одлучи да не предвиди ово право као искључиво, држава је дужна да обезбеди, како то стоји у тексту Директиве, „барем“ накнаду за аутора. Закључује се да је право посуђивања слабије заштићено од права изнајмљивања. Уосталом, приликом припреме текста прве овакве директиве још 1992. године право на послугу није било предвиђено да би касније била укључена и та материја.

Државе могу усвојити правило да приликом закључујувања уговора о продукцији филма са филмским продуцентом, интерпретатор уступа право на давање у закуп примерака филмског дела је самим уговором предвиђено право на правичну накнаду. Овакво решење могуће је *mutatis mutandis* применити на права сродна ауторском праву.

Кад је о сродним правима реч, Директива предвиђа искључива права на: извођење, радио-дифузију, саопштавање јавности и дистрибуцију,

вора који прокламује слободан проток лица, роба, капитала и сулуга. Тако и: В. Бесаровић, *нав. дело*, стр. 373.

41 Са друге стране, од примене одредаба о искључивом праву на изнајмљивање односно посуђивање искључене су грађевине и дела примењене уметности.

а у корист интерпретатора, РТВ организација, произвођача фонограма и продуцента. Државе у погледу наведених права могу предвидети изузетке у случајевима: (а) коришћења у приватне сврхе, (б) коришћења краћих исечака у вези са извештавањем о текућим догађајима, (в) споредних извођења радио-дифузних организација сопственом опремом и за сопствене потребе и (г) коришћења у сврху наставе или научног истраживања.

7. Директива о правној заштити рачунарских програма⁴²

Рачунарски програм (софтвер) представља скуп инструкција и наредби изражених у посебној врсти „језика“ помоћу којих сам рачунар обавља одговарајуће функције. Софтвер представља писано ауторско дело ако испуњава услове оригиналности и материјализованости.

Све већа примена рачунара и рачунарских програма у свету, потреба да се ауторима рачунарских програма пружи заштита од недозвољеног искоришћавања њихових програма и питања трансфера софтвера разлози су због којих се приступило једнообразном регулисању ове материје.⁴³

Аутор рачунарског програма је једно или више физичких лица, а ако држава-чланица дозвољава, то може бити и правно лице. Аутор софтвера има искључиво право употребе или (не)одобравања: умножавања, превода, адаптације, обраде и било ког облика јавне дистрибуције укључујући изнајмљивање рачунарског програма. На овом месту треба рећи да се радњом умножавања софтвера сматра и његово учитавање на тзв. хард диск рачунара.

Када аутор или носилац ауторског права обави прву продају примерка софтвера, исцрпљује се његово право дистрибуције тог примерка, уз изузетак права надзора евентуално даљег изнајмљивања програма или његовог примерка.

Искључиво право аутора или носиоца ауторског права трпи изузетке у ситуацији када се софтвер употребљава са сврхом коју има за личну употребу, затим, када се користи у образовне сврхе, за тестирање рачунара, као и за добијање информација неопходних за употребу другог, законито поседованог програма.

Државе имају прописати одговарајуће правне механизме тј. санкције за особе које предузму било коју од радњи повређивања гарантова-

42 European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 2009/24/EC of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs, Brussels, доступно на адреси: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:111:0016:01:EN:HTML>, 11.4.2011, стр. 1.

43 В. Бесаровић, *нав. дело*, стр. 259.

ног искључивог права аутора софтвера, а сваки примерак рачунарског програма који крши поменуто право подлеже заплени, у складу са националним законима државе-чланице.

Заштита ауторског права траје за живота аутора и 50 година после његове смрти; ако је софтвер анониман, заштита траје 50 година од његовог објављивања.

8. Директива о спровођењу права интелектуалне својине⁴⁴

Кровни акт заштите свих права интелектуалне својине представља Директива о спровођењу тих права од 2004. године. Њоме се прописују мере, поступци и средства за спровођење заштите права интелектуалне својине, а тако да те мере и поступци буду правични, ефикасни и доступни заинтересованим лицима. Имају се примењивати на начин да се избегне да оне буду препрека законитој трговини и тако да се спречи њихова евентуална злоупотреба.

Лица овлашћена за подношење захтева за примену ових механизма јесу носиоци права интелектуалне својине, затим, сва друга лица овлашћена да користе ова права и организације за управљање колективним правима интелектуалне својине. Када је реч о ауторским делима, уколико изостају докази о супротном, претпоставља се ауторство лица чије је име на уобичајен начин наведено као име аутора. *Mutatis mutandis* важи и за носиоце ауторских права у погледу дела која имају право да штите.

Државе-чланице односно њихови правосудни органи дужни су да установе право добијања информација о мрежама дистрибуције и пореклу робе или услуге којом се врши повреда права интелектуалне својине, и то од лица које крши ова права и/ли било ког другог лица повезаног са прекршиоцем или самом робом којом је учињена повреда права.

Када је захтев поднет, правосудни органи против наведеног прекршиоца доносе одлуке о привременим мерама да би се спречиле све претње и евентуалне будуће повреде права интелектуалне својине. Судски орган може наложити заплenu или повраћај робе којом се повреде врше. Уколико оштећени пружи доказе да постоји опасност од неостваривања права на накнаду штете, суд може одлучити о одузимању покретне и непокретне имовине наведеног прекршиоца, укључујући и блокирање његових рачуна и других средстава.

44 European Union, Access to European Union law (CELEX), Directive 2004/48/EC of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights, Brussels, доступно на адреси: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:157:0045:0086:EN:PDF>, 11.4.2011, стр. 1.

Уколико су му редовно доступни, подносилац захтева за заштиту мора пружити доказе о личном својству носиоца права *in concreto*, као и о самој претњи или повреди сопственог права. Мере могу бити предузете и без саслушања наводног прекршиоца права ако би одлагање нанело штету носиоцу права. Наведене мере престају да се примењују у случају да подносилац захтева не покрене редован судски поступак у разумном року, или у року који оставља правосудни орган, а свакако не могу трајати дуже од 20 радних дана или 31. календарског дана, у зависности који од два рока дуже траје.

Независно од права тужиоца на накнаду штете, надлежни орган може применити мере које се односе на робу којом се врши повреда права и предмете који се користе за производњу те робе. Те мере су повлачење или коначно уклањање из ланца трговине или уништавање. У циљу доказивања повреде права, суд као валидан доказ може користити узорке, не и целокупну количину примерака дела или других предмета. У случају доношења судске одлуке о повреди права интелектуалне својине, суд може наложити одговорном лицу обавезе које имају за циљ престанак даљег вршења повреде.

Допушта се примена заштитних мера предвиђених националним или законодавством Уније, ако су оне повољније за носиоце права. На крају, важно је истаћи да Директива садржи и низ одредаба којима се штите права и интереси лица оптужених за повреду права интелектуалне својине.

9. Остали извори и правни акти комунитарног права⁴⁵

Прејорука Евројске комисије о колективном њреко-ђраничном уђрављању ауђорским и сродним њравима у вези њружања музичких услуга „online“ донета је 2005. године пошто је утврђено да су нове технологије условиле појаву савремене генерације пословних корисника музичких дела и предмета путем интернета. Искључиво право репродуковања које покрива све репродукције у процесу онлајн дистрибуције музичког дела треба довести у везу са таквом политиком лиценцирања која ће обезбедити мулти-територијално лиценцирање и тако повећати правну сигурност за кориснике дела односно омогућити приходовање на страни носиоца односних права. Зато се предлаже право пружања услуга колективног управљања у вези са онлајн музичким делима. Тако се може пренети онлајн право⁴⁶ на лице које би управљало њиме, без обзира на пребивалиште или држављанство у држави-чланици или другој.

45 Текстови правних аката који следе доступни су на адреси Европске уније (http://europa.eu/index_en.htm) или посредством google претраживача под „celex“ сигнатурама: (1) 32005H0737, (2) 41984X0803, (3) 31002Y0528 и (4) 32000D0278.

46 Овај пренос се може извршити путем уговора (о лиценци) или *ex lege*.

Резолуција Представника влада држава-чланица о мерама за борбу против аудио-визуелне пиратерије од 1984. године усмерена је на пораст пиратерије аудио-визуелних дела која онемогућава остваривање права аутора и титулара и дестимулише улагање у производњу и развој ових дела те прети да тако угрози квалитет ове области уопште. Државама-чланице треба да, уколико то већ нису учиниле, приступе оним међународним конвенцијама које ће олакшати покретање поступака против аудио-визуелне пиратерије. Такође је неопходно, а у истом циљу, развити системске политике сарадње између државних органа и професионалних удружења, сарађивати са организацијама за заштиту интелектуалне својине, допунити законодавство, посебно у области кривичног права, правним механизмима који ће судским и надлежним органима омогућити ефикасан рад на сузбијању и одвраћању од радњи пиратерије.

Резолуција Савешта Европске уније о повећању заштите ауторских и сродних права донета је 1992. године са једним циљем – а то је да се постане чланица Париског акта Бернске Конвенције (1971) и Римске конвенције за заштиту извођача, произвођача фонограма и радиодифузних организација (1961). Приступање овим конвенцијама обавезно је за државе-чланице Уније, док је за тзв. треће државе то пожељно.

Одлука Савешта Европске уније о сагласности на WIPO Уговор о ауторском праву и WIPO Уговор о индустријским правима и фонограмима донета је 2000. године чиме се поменути уговори WIPO-а одобравају у име Уније, а у вези са питањима из њене надлежности са циљем постизања уравнотеженог нивоа ауторско-правне заштите.

Одлуке Европског суда правде од великог су значаја за примену целокупне регулативе права Европске уније у области ауторског и сродних права, јер се њима, не само даје неопходно тумачење оснивачких уговора и секундарних извора, већ и креативно тумачи и ствара право Уније.⁴⁷

III Проблематика примене

Римски, оснивачки уговор подстиче хармонизацију националних права држава-чланица у области права интелектуалне својине и служи као основ за доношење бројних аката којима се, као превасходно секундарним изворима, тај циљ постиже. Материја ауторског и сродних права подлеже, формално узев, хармонизацији али су, како то истиче проф. Бесаровић, интезитет и свеобухватност тог процеса, а детерминисано

47 Суд правде Европске уније (по новоратификованом Уставу ЕУ) постао је својом стваралачком доктрином интегративни чинилац Уније првог реда. Тако и: Будимир Кошутић, *Увод у европско право*, 1. издање, Београд, 2006, стр. 142.

економским разлозима, такви да се може говорити о унификацији права држава чланица.

Полазећи од правила *in abstracto*, говоримо о секундарним актима које стварају органи Уније. Реч је о уредбама (правилници), директивама (упутства), одлукама, препорукама и мишљењима. Наравно, неизоставне су и одлуке Суда правде Европске уније у којима је креативна функција у тумачењу права јако присутна. Саме уредбе имају опште, непосредно и потпуно важење где се у литератури говори о њиховом тзв. хоризонталном, директном дејству. Дакле, као „европски закони“ уредбе обавезују ако државе чланице тако и индивидуална лица. Директиве или упутства обавезне су у погледу циљева које треба постићи, док су облик и средства која ће се употребити за те циљеве остављени на слободу државама-чланицама. Обавезност само за државе чланице позната је као вертикално дејство. Стога, држава чланица је у обавези да националним прописом садржај директиве имплементира у домаће законодавство. Међутим, треба истаћи да је пракса Суда правде ЕУ, а последично и теорија, већ на становишту да директиве, под одређеним условима, имају хоризонтално дејство⁴⁸ што само потврђује изречени став о *de facto* унификацији права држава чланица. Одлуке обавезују у потпуности, али само адресате. То су државе чланице и индивидуална лица именована у одлуци. Препоруке и мишљења немају обавезни карактер, а њихови адресати могу бити државе чланице, приватна лица и органи Уније.

Како су директиве правни инструменти којима се Унија највише служи у регулисању области ауторског и сродних права, произлази (барем по слову Устава о Европској унији чл. 189; ex 189) да свака значи потребу имплементације у домаће законодавство. Та чињеница проблем примене права ЕУ додатно усложњава. Усклађен национални законодавни оквир не подразумева да само прописи из области ауторског права буду уподобљени *acquis*-у, већ се то усклађивање има вршити и у погледу значајног броја других, системских закона.⁴⁹ Даље, централно место у проблематици примене комунитарног права у овој области је неопходност предузимања читавог низа активности и мера које су неопходне, независно од постојања усклађеног законодавства. Ово посебно долази до изражаја у поступку преговора за чланство које са Европском комисијом воде придружене државе.⁵⁰ Наиме, све послове интелектуалне

48 Видети код: Милош Вукчевић, *Директиве Европске уније – директно, индиректно и инцидентално дејство*, Правни зборник, Подгорица, 2010, стр. 395.

49 Овоме је посебно „допринела“ Директива о спровођењу права интелектуалне својине из 2004. године.

50 У наставку дајемо изводе из недавног Мишљења Комисије о захтеву Црне Горе за чланство у Европској унији (2010.), а који се односе на поглавље о интелектуалној својини. Исти документ са конкретном анализом очекује и Република Србија у 2011. години.

својине потребно је објединити у једном ресурсу државне управе. Завод за интелектуалну својину мора бити оспособљен да испуњава своје правне обавезе за обраду права интелектуалне својине. То подразумева просторну, техничку инфраструктуру, конфигурациону мрежу, базе података и регистре. Обим и стручност располагајућег службеничког кадра не смеју бити ограничени. Исти услови важе, уз обавезу међусобне, координира-не и систематске сарадње, и за органе као што су Управа царина, Управа полиције, Служба за истраживање тржишта, Привредни суд и основни судови, Независно регулаторно тело надлежно за емитовање, затим, Инспекторати за: медицинска средства и лекове, грађевинарство и туризам.

Ако се уз претходно зна да је у погледу заштите права интелектуалне својине потребно да придружена држава постигне ниво који је „сличан“ (интерпункција, прим. аут.) оном који постоји у Унији, онда је јасно да је хармонизација права у области интелектуалне својине сложен и захтеван процес. Све то у циљу да се осигура правилно функционисање унутрашњег тржишта Уније и истовремено успостави равнотежа између права титулара и интереса корисника.

Vladimir LEPOSAVIĆ

Teaching Assistant at the Faculty of Law, Mediteran University,
Montenegro

CONTRIBUTION REGARDING EU REGULATION IN THE FIELD OF COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS

Summary

This article's subject is European Union legislation in the field of copyright and related rights. The introduction discusses the development and basis of copyright law protection. Central part is given to the most important sources of community law in this field – the Directives. It is analyzed in detail and then provides an overview of other sources. Finally, it is briefly described the problem of harmonization with EU law in this field. It is significant that in this paper addressed the actual process of acquiring membership of the EU and the related tasks that have to be achieved.

Key words: *copyright and related rights, harmonisation of law, European Union Directives.*